

Szemelvények a kolozsvári gyógyszerészképzés első évtizedeiből

dr. Budaházy István PhD – Nagyvárad

Ennek a tanulmánynak az elvégzéséhez az a tény vezetett, hogy a kolozsvári gyógyszerészképzés, 1782–1919 közötti, mintegy öt évtizedéről, hosszú időn át, csak igen keveset lehetett tudni. Mintegy fél évszázadon keresztül (1945–1989) Romániában, a vonatkozó dokumentáció tanulmányozása, levél- és könyvtári kutatás és adatszerzés erősen korlátozott vagy szinte lehetetlen volt. Az utóbbi húszegynéhány évben, az 1989. évi változások után, a kutatási lehetőségek jelentős javulása által, több magyarnyelvű közlemény jelent meg a gyógyszeréstörténeti irodalomban, első sorban *Péter H. Mária* áldásos munkásságának köszönhetően, amelyek különböző szempontokból közelítették meg a periódus történéseit, eseményeit, szereplőit [1–9]. Meg kell említeni *Gaal György Egyetem a Farkas-utcában* című átfogó tanulmányát is a Ferenc József Tudományegyetem (FJTE) történetéről [10]. A román gyógyszerésztörténet-írás, ma is csak ritkán és érintőlegesen említi a képzés fejlődését, történéseit, tanárait, erre a periódusra vonatkozólag [11, 12]. Vannak kivételek is, mint *H. Popescu* és *G. D. Mogoşanu* minegy tíz oldalon foglalkozik a FJTE gyógyszerész professzoraival [13], vagy *Spielmann József* professzor és *Baicu Graţliella* által szerkesztett *A gyógyszerészeti tudományok története Romániában* című kötetben [14], *Gh. Mermeze* és *I. Grecu* tanulmánykötetében [15].

Több évig tartó gyűjtő tevékenység során, sikerült megszerezniem – eredetiben, fénykép vagy digitális másolat formájában – 14, az Egyetem által kiadott dokumentumot és másik hét, a gyakornokok tevékenységére és vizsgáztatására vonatkozó okiratot. Mindezeket egy nagyobb tanulmányban dolgoztam fel és adtam ki egy kétnyelvű kötetben [16]. Ez utóbbi kategóriájú bizonyítványokat és diplomák közül csak néhányat fogok megnevezni, mert az előadásom elsődleges célja a felsőoktatási dokumentumok bemutatása. Azóta még felbukkant néhány eddig számomra ismeretlen okirat, amelyeket belefoglaltam a jelen dolgozatba.

A gyakornoki képzés és vizsgáztatással kapcsolatban idézem:

Lárencz László (1880–1945) részére, Issekutz Hugó által, kiállított Bizonyítványt, a gyógyszerértárában, 1900. szeptember 1. és 1901. május 10. között eltöltött gyakorlatról;

Richter Gedeon (1872–1944) 1893 augusztusában megszerzett Testimonium Tironum Pharmaciae-ját, valamint másik három hasonló gyógyszerészgyakornoki-vizsgabizonylatot, amit *Csics Béla* (1875–1940 / 1896), *Barla Dezső* (1886–1950 / 1906) és *Faragó Endre*

(András) (1886–1965 / 1914) érdemelt ki. Létezik egy hitelesített másolata **Kazay András (Endre)** (1876–1923 / 1914) gyakornoki vizsgai bizonyítványának.

Ami az egyetemi szintű gyógyszerészképzést illeti, az Egyetem első percétől kezdve beindították. Az első tanévi tárgyakat a Matematikai és természettudományi kar keretén belül oktatták, a másodikat az orvosi karon végezték. Az első esztendőben öt „**gyógyszerészet**” hallgató íratkozott be, az 1873–74. évi tanévre már összesen 18 diák jelentkezett, a kar két évfolyamára [17].

A történelmi Magyarország második modernkori egyetemét Kolozsváron alapították 1872-ben, Ferenc József császár és király jóváhagyásával. Egy új egyetem alapításának indokait jól igazolják Eötvös József érvei, amit így idéz és kommentál Gall György: *„Az országban lévő egyetlen egyetem magában már egyáltalán nem képes kielégíteni a nemzet művelődési szükségét.” Ennek alátámasztására említi, hogy évente több mint 700 fiatal tanul külföldön, s a pesti egyetem jogi és orvosi karán a diákok már nem férnek az előadótermekbe. A diáklétszám ezután még szaporodik. Magyarország és Erdély lakossága meghaladja a 14 milliót, s csak egy egyetem áll rendelkezésre, ugyanakkor a monarchia Lajtán túli részeinek nem egészen 18 millió lakosa öt egyetem között válogathat. Legmeglepőbb érve azonban az, hogy ha csak egy magyar egyetem működik, nincs versenyszellem, márpedig ez a fejlődés biztosítója. A teológiai karokat mellőzi, célszerűbbnek látja a lelkészképzést az illető felekezetekre bízni. Végül így összegez: „Az hiszem, hogy a második magyar egyetem legméltóbb helye Kolozsvár, mely társadalmi központjául szolgál egész Erdélynek s Magyarországra ahhoz közel eső éppen azon vidékeinek, melyek Buda-Pesttel legkevesebb összeköttetésben vannak” [10].*

Hogy miért esett a választás Kolozsvárra, (például Pozsonnyal szemben) több tény is magyarázza: Egyrészt a felsőiskolai hagyományok, mint a Báthory István alapította egyetem, (1581), a jezsuita akadémia (1693), a **Mária Trézia** által létrehozott Királyi Akadémiai Liceum jogi- és orvosi iskolája (1774), amit **II. József**, mondhatni, „megtörpedőzött” (1784-ben), az 1848-ig működő Jogi Akadémia és az 1817-ben alapított Orvos-sebész Tanintézet. Másrészt, olyan helyet kellett választani, ahol a másik – a pesti – egyetemtől távoleső részek lakóinak is tudják biztosítani a felsőfokú oktatás lehetőségét. Jelentősen nyomott az is a latba, hogy itt már működött az erdélyi tudományosság egyik fellegvára, az 1859-ben **gr. Mikó Imre** által alapított, Erdélyi Múzeum Egyesület. A FJTE közel egy fél évszázadig működött, míg 1919-ben, a világháború befejezése után a román hatóságok át nem vették, „megalapítva” a román egyetemet.

Az 1919-ig terjedő priódusból származnak azok a dokumentumok amelyek a dolgozat témáját alkotják. Ezek egyetemi vizsgabizonylatok, oklevelek, egy doktori értekezés és az 1903. évi végzősök emléktablója.

A **vizsgai bizonyítványokat** – öt darab –, két hallgató, első éves eredményeit igazolják.

Az első kettő 1897–98-as tenévből származik és **Csics Béla** (1886–1940) vizsgaeredményeit bizonyítja: az elsők két vizsga eredménye van feltüntetve vegytanból és botanikából. 1898. június 15. és 17. dátummal, és ugyanaz év szeptember 27-én fizikából. A dokumentumokat **Farkas Gyula** a Matematika és természettudományi kar dékánja, szignálta. A két dokumentumból kitűnik, hogy a gyógyszerészi diplomáját is a FJTE-n szerezte meg. Csics gyógyszerész karrierjéről annyit tudunk, hogy 1910-ben Felső-Járán (akkor Torda – Aranyos megye, ma Iara – Kolozs megye) alkalmazottja, majd 1918-tól haláláig, tulajdonosa volt az ottani Reményhez címzett patikának [19, 20].

A másik hallgató **Barla Dezső** (1884–1950) volt aki ugyanazt a három vizsgát 1907. december 20-án – fizikából, 1908. május 25-én kémiából, 26-án pedig növénytanból jó minősítéssel teljítette. A bizonyítványokat a kiváló természettudós, geológus dr. **Szádeczky-Kardos Gyula**, a korabeli dékán írta alá. Barla Tordaszentmihályon született egy jeles unitárius családban. Egyik dédapja **Brassai Sámuel**, Erdély utolsó polihisztora, aki többek között a FJTE rektora is volt. „Inaséveit” **Kriván János** patikájában töltötte el, szomorúemlékü városunkban, Világoson (ma Şiria, Arad megye). Gyakornoki vizsgáját Kolozsváron abszolválta és ott folytatta egyetemi tanulmányait is. Barla, és halála után a családja is, gondosan megőriztek számtalan értékes dokumentumot, aminek alapján életét és pályáját részletesen felidézhetjük [20].

Gyógyszerési oklevelek – ezekből a dokumentumokból sikerült a legtöbbet összegyűjteni.

A diplomavizsga és az eskütétel után a frissen felavatott gyógyszerész-mesterek kaptak egy ideiglenes bizonyítványt, igazolandó, hogy „**a gyógyszerézmesteri szigorlatokat [...] befejezte, gyógyszerézmesterré felekkertetett, s oklevele jelenleg készülöben van**”. Két ilyen bizonyítvány sikerült megszerezni. Az első Barla Dezsőé, 801/1909/9 szám alatt. A másikat **Kueres Károly** (1890–1988) részére állították ki, 589-1914/15 számmal, 1914-ben.

Kueres Károly, szerény ismereteim szerint, a nagyszalontai Arany János gyógyszertárban dolgozott, 1921. június 1-i kezdettel. Ennek lett a tulajdonosa 1934 után, az 1949. évi államosításig. Kuerest mint „kizsákmányolót” és németes neve miatt eldeportálták a Duna-Feketetenger csatornához, Románia retteggett „munka-” de inkább büntetőtáborába.

Amikor onnan hazakerült, mint volt patikatulajdonost, nem lehetett a saját volt gyógystárába visszahelyezni, más helyen kellett alkalmazni. Így került egy rövid időre a nagyváradi rendelőintézet gyógyszerészertárába. Később, az akkori gyógyszerközpont aligazgatója jóvoltából, korára való tekintettel, visszakerült Szalontára. Szép kort ért el, majdnem száz éves korában huny el.

Időrendi sorban a diplomák megszerzői a következők:

Hankovits Ferenc (1863–1928) a Nagyváradhoz közeli Drákcsekén született. Örmény származású lévén Szamosújváron érettségizett. Gyakornoki éveit a nagyváradi Oroszlán patikában, **Racsek Ferenc** irányításával teljesítette. Egyetemi tanulmányait a FJTE-n végezte.

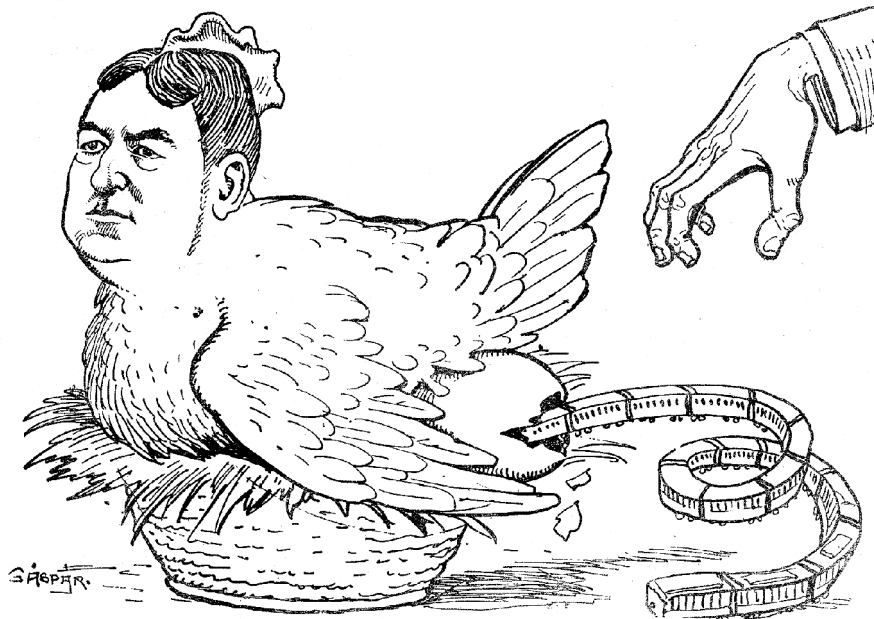

A 499. számú diplomája szerint, azt 1887. június 6-án szerezte meg, majd hazatért Nagyváradra, ahol **Nyíri György** Magyar Korona gyógyszerészertárában dolgozott. 1892-ben önállósítja magát, az Érmelléken fekvő Szalacs községben. Ezt 1894-ben eladja és elszegődik **Marschalkó Leó** tulajdonát képező peceszöllösi Hygieia gyógytárba. Ezt a patikát 1896-ban sikerül megvásárolnia és megkezdődik hosszú évekre nyúló harca, hogy azt Váradra költöztesse. Ez csak 1906-ban teljesül, Remény cím alatt. De most sem volt elégedett a helyzetével és újabb frontot nyitott, hogy közelebb kerüljön a városközponthoz. Ez 1910-ben sikerült, az új patikát Csillaghoz címezve. A sok utánjárás, költség teljesen kimeríti anyagi tartalékait és 1911-ben kénytelen eladni azt is, de ott maradt, mint annak kezelője. Később a helyi katonakórházban vezeti a gyógytárat, majd 1924-ben felkérlik a Bihar-megyei Közkórház patikájának megszervezésére, ahol haláláig – 1928 – tevékenykedik.

Ez volt, nagyon röviden, a szakmai pályája. Emellett egyéb „foglatosságait” is meg kell említenünk. Miközben az első gyógyszerárköltöztetésen iparkodott, maradt annyi ideje, hogy 1903-ban szerkesztett egy „feliratot” a gyógyszerárak államosításáról, amit felterjesztett a belügyminiszter elé, de nem lett sikere vele. Érdekes javaslat egy gyógyszerár tulajdonos részéről, aki éppen annak elköltöztetéséért harcolt.

Az I. világháborút megelőző években egy villamosvonal kiépítését szorgalmazta, Nagyvárad és a két termálvizes, – Félix- és Püspök-fürdőbe. Terveket készített, számításokat végzett, koncessziót kért 60 évre a várostól, de a háború kezdete végetvetett tervének. A terv már csak mint ötlet is bukásra volt ítélve, mert párhuzamosan akarta megépíteni a más akkor működő Nagyvárad–Vaskóh vicinális vasútvonallal, amelyik 1885-től a város központjából indulva közlekedett, majd 1899 után már naponta nyolc ingajarat rendszeresen szállította az utasokat a fürdőkbe is. Hasonlóan bukott a váradi dombokra építendő házak terveivel is. Sajnos Hankovits nem volt a mai értelemben vett menedzser típusú ember.

Harsányi Károly (1881–1954) az 1903. évi gyógyszerészgenerációval diplomázott a FJTE-n. Élete eseménydúsnak mondható, több pozitív és negatív fordulattal. 1909-ben bérbe veszi, Zuglóban, az Őrangyal gyógyszertárat, amit 1913-ban meg is vásárolt. Részt vett az I. világháborúban. 1944. májusában gyógyszertári jogát, zsidó származása miatt (annak ellenére, hogy 1919-ben keresztény hitre tért), megvonták, majd eldeportálták. A lágerből 1945 februárjában szerencsésen szabadult. Hazatérése után visszakapta a patikáját, rendbe tette azt és 1947-ben fia nevére íratta. 1950-ben a fia Ausztriába menekül, majd az államosítással elvesztik, gyógyszertárukat [6].

Harsányi Károly egy elismert gyógyszerész volt, de főleg fia által vált híressé. Ő volt **Harsányi János** (John Harsányi), aki eredeti végzettsége szerint, szintén gyógyszerész volt, de mint közgazdász kapott 1994-ben, megosztott Nobel-díjat [21a].

Prodam Guido (1882–1948): egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte el, de 1903-ban fegyelmi okokból eltávolították és a második évet Kolzsváron végezte és diplomázott 1904-ben.

Fiumei gyógyszerész-családból származott, gyakornoki éveit ott teljesítette. Diplomája megszerzése után több városban dolgozott.

1910-től érdeklődést mutatott a repülés és repülőgéptervezés iránt. Egy újítását 1910-ben szabadalmaztatta, majd Budapestre költözött és minden idejét az aviatikának áldozta, sikeresen. Ő volt aki legelőször repült Budapest belterülete felett és szintén ő repült el onnan

Fiuméba. Az I. világháborúban mint katonai pilóta vett részt és sebesülést szenvedett, ami miatt egyik karja megbénult. A hadifogságból történt hazatérése után, ismét a gyógyszerészettel foglakozott, apátárát szellemesen Rökkant Sas patikának nevezte el [21.b, 22].

Barla Dezsőről már beszéltünk. A kolozsvári diplomaszerezés után, Barla életútja több állomáson át vezetett, Erdély városaiban (Kézdivásárhely, Csíkszereda, Kolozsvár), majd 1921-ben saját gyógyszerárát nyitott Marosludason. Ezt 1929-ben eladta és Nagyváradra költözött. Ott, az Arany Kerszt gyógyszerárának 50%-ban társtulajdonosa lett **Zsigmondovits Gézával**. A saját részét 1942-ben eladta és átvette, névleg, **Pajor Pál** Kleopátra patikáját, miután a nemárja eredetű gyógyszerészek nem birtokolhattak gyógyszerárakat se. Pajor 1945-ben haztért a deportálásból, és Barla visszaíratta azt eredeti tulajdonosa nevére. 1946-ban újabb gyógyszerárát nyitott Szentháromság néven, de azt nem sokáig élvezhette, mert 1949 áprilisában államosították. Ez után már csak alig egy évet élt. Mindkét lányát a gyógyszerészet irányába terelte [16].

Mihálka Gyula (1887–1943) Máramarosszigeten született. Gyakornoki éveiről nincs információnk. Az egyetemet 1914-ben, 27 éves korában végezte el Kolozsváron. A családtól származó adatok szerint, Szatmárnémetiben vállalt szolgálatot és dolgozott 1936. évi nyugdíjazásáig. Közben részt vett az I. világháborúban, több magas kitüntetést szerezve. 1921-től a helyi Közkórház patikáját vezette, de dolgozott a Betegsegélyző gyógyszerárában is. Nyugdíjazása után sem ült tétlenül, munkát vállalt Nagyilondán (Szatmár-megye), özv. **Szylveszter Zoltánné** tulajdonát képező Szarvashoz címzett patikájában, 1942-ig. Elhunyt 1943-ban [23, 24 a, b].

Mihálka Gyula *Livia* nevű leánya és annak a lánya, prof. *dr. Soós Gyöngyvér* is követte apja illetve nagyapja hivatását.

Doktori disszertáció:

A FJTE-n az első gyógyszerészdoktori címet *Tomcsik József* (1853–1911) szerezte meg 1877-ben, a tragikus sorsú *Fleischer Antal* kémiai intézetében, egy, a szénsavról szóló tanulmányával. 1919-ig 66–67 doktori címet értek el gyógyszerészek [3 c.].

A bemutatandó dolgozat *Rác Rezső* (1884–1944) munkájának az eredménye. A tanulmány témája: *Eljárás asarylaldehid és trimetoxi-benzoésav előállítására és az asarylaldehid néhány új származéka*. A dolgozatot, részben, *Fabinyi Rudolf* professzor intézetében dolgozta ki. A védése 1905-ben történt. A téziseit egy 16 oldalas könyvecske formájában ki is adta. Feltehető, hogy ez a disszertáció egy lerövidített változata, extractuma, amit az akkori szokások szerint, a tézis sikeres megvédése után kiosztottak az eseményen résztvevők számára.

Rác (alias *Rosenberg*) Rezső Kaposváron született. Iskoláinak egy részét Aradon végezte és ott is teljesítette gyakornoki éveit, *Hajós Árpád* jóhírű gyógyszerertárában. Gyakornoki vizsgáját Kolozsváron abszolválta, kitűnő eredménnyel. Kémiai vizsgája alapján Fabinyi-díjjal tüntették ki. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, majd tanulmányi utat tett Németországban. Témáját Charlottenburgban kezdte tanulmányozni, amit Kolozsváron fejezett be, 1905-ben. Később dolgozott Németországban és Ausztriában, majd hazatért és Hódmezővásárhelyen vásárolt egy patikát. 1908-ban Nagyváradra költözött. 1909-ben megvásárolja az Oroszlán gyógyszerertárat, *Lessner Alfréd*től. Ezt 1912-ben eladta és a főutcán, *Vadász Gusztáv*val közösen, megveszi a város egyik legpatinásabb partikáját, a Magyar Koronához. Ezt vezeti nagy szakértelemmel, amíg az 1940-ben visszacsatolt területeken is érvényesítik a zsidótörvényeket. Először elvették a gyógyszerertárat, majd egy jelentős összegért visszakapta, de már nem vezethette. 1944 áprilisában begettózták, majd május végén eldeportálták és június elején Auschwitz-Birkenauban gázkamrába küldték, feleségével együtt.

Dr. Rác Rezső egy aktív és hozzáértő tagja volt a nagyváradai gyógyszerészkarnak, több szakmai és társadalmi szervezetnek volt vezetőségi tagja, aki azon túl hogy elérte a doktori címet, kiérdemelte, hogy emlékét megőrizzük [20].

Tabló:

A bemutatásra kerülő tablókép az 1903-ban a FJTE-n végzett gyógyszerészhallgatók közös emlékére készült és több jelentős tény, személyt dokumentál. Bemutatását csak nagyon

röviden fogom megejteni, mert elsősorban Péter H. Mária és *Ferentzi Mónika* több jól dokumentált cikkben mutatta be ezt a relikviát. A több mint százöt éves tabló jelenleg is igen jó állapotban van, annak ellenére, hogy a II. világháború idején golyótalálat is érte [1, 2, 6, 7, 8].

Mi a fontos, hogy kiemeljük a képről?

Elsősorban az, hogy a tablón megjelenik *Tinagl Szerafin* (1880–1956) fényképe. Ő volt az első egyetemi végzettségű gyógyszerésznő Magyarországon. A kor mentalitásának megfelelően a képe a tabló alsó sarkában van elhelyezve, szinte elszigetelten a többi 21, férfi végzőstől. Ez a felfogás megnyilvánult a tanulmányai alatt is. A tirocinális vizsga letétele után a Budapesti Egyetem nem fogadta hallgatói közé, így került Kolozsvárra, mint rendkívüli hallgató. Eleinte negatív megkülönböztetés és diszkrimináció fogadta; nem írhatott a táblára és nem végezhetett el a kísérleteket sem, előadásokon külön helyen kellett üljön stb. Mindezek ellenére sikeresen tette le vizsgáit és szerezte meg diplomáját 1903. június 18-án. Élete és karrierje sok viszontagságos eseményen keresztül haladt, Aktívan dolgozott az 1950. évi államosításig. 1956-ban húnyt el, Budapesten.

A tablón megjelenik a kar hét tanárának a fényképe is, akikről Péter H. Mária egy különcikkben referált [2].

Zárszó:

Az idézett dokumentumok

- felhívják a figyelmet arra a tényre, hogy a gyógyszerészoktatás Kolozsváron a FJTE megalapításának pillanatától létezett, amit a helyi történetírás nagyrészt elhallgat,
- bemutatják és megörökítik a FJTE első periódusának oktatási rendszerét
- azok megszerzőinek rövid élet- és pályaleírása betekintést enged a XX. század első felének tragikus történéseire, eseményeibe. Nem felejthető el, hogy Prodán és Faragó háborús sebesült volt, hogy Richter, Rácz Rezső és Lárencz halálát a gyűlölettel átitatott vérzivatar okozta és Harsányi és családja élete is csak egy hajszálon múlt. Tinagl Szerafin természetes halállal húnyt el 1956. november elején, de a szovjet csapatok inváziója miatt csak a Vörösmarty téren hantolták el és csak később helyezték őt örök nyugalomba. Kueres Károly pedig a Duna–Feketete-tenger csatorna „építőtelepén” szenvedett.

Irodalom:

1. Péter H. Mária: Orvostudományi Értesítő, 70. (1997), 250–256.
2. Péter H. Mária: Gyógyszerészet: 41. (1997), 736–740.
3. Péter H. Mária: Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai, Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 2002, a. 146–178, b. 372–374, c. 210.
4. Minker, E.: Gyógyszerészet, 46., 2002, 229–230.
5. Minker, E.: Gyógyszerészet, 46., 2002, 761–762.
6. Ferentzi Mónika, Péter H. Mária: Gyógyszerészet, 49., 2005, 102–111.
7. Péter H. Mária: Gyógyszerészet, 49., 2005, 298–302.
8. Ferentzi Mónika, Péter H. Mária et al.: Orvostudományi Értesítő (Marosvásárhely) 2007, 80. (3) 231–233.
9. Kata M., Gyéresi Á.: Gyógyszerészettörténet, VIII. Evf. 2., 2010, 5–6.
10. Gaal Gy.: Egyetem a Farkas utcába, Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár, 2001.
11. Popescu, H.: Profesorii și studenții..., Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, 4, 218–220.
12. Lipan, I. V.: Istoria farmaciei române în date, Ed. Framaceutică, 2009, 97.
13. Popescu, H.; Mogoșanu, D. G.: Istoria farmaciei, Ed. Sitech, Craiova, 2010, 231–240.
14. Spielmann, I.; Baicu Grațiella (szerk.): Istoria științelor farmaceutice în România, Ed. Medicală AMALTEA, București, 1994, 115–117.
15. Mermeze, Gh.; Grecu, I.:
16. Budaházy I.: Gyógyszerészképzési dokumentumok a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemről – 1872–1912., Varadinum Sdcript Kiadó, Nagyvárad, 2012, 21–33.
17. Budaházy I.: Barla Dezső – egy erdélyi magyar gyógyszerész életútja a XX. század első felében, magánkiadás, Nagyvárad, 2009.
18. Pașca, Manuela Bianca: Istoria farmaciilor din Bihor, Ed. Universității din Oradea, 2013, 169–173.
19. Budaházy I.: Asclepiosz és Hygieia Nagyváradon, Varadinum Script Kiadó, Nagyvárad, 2008, a. 100–101, b. 136–140.
20. Budaházy I.: Halványodó arcképek – öt nagyváradai gyógyszerész, öt sors, Varadinum Script Kiadó, Nagyvárad, 2014, 37–53.
21. Zalai K.: A magyar gyógyszerészet nagyjai, a. 121, b. 87.
22. http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=Prodám_Guido&printable=yes
23. Dr. Soós Gyöngyvér szíves közlése.
24. Csirák Cs. (szerk.): Egészségügyi dolgozatok, kiadja a Szent-Györgyi Albert Társaság és az EMKE Szatmár megyei szervezete, Szatmárnémeti, 1977, a. 267, b. 210.